

## JAHON IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA MEHNAT MIGRATSIYASINING O‘RNI VA AHAMIYATI

*Abdullayeva Zulfiya Izzatovna*

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti*

*“Real iqtisodiyot” kafedrası dotsenti v.b., PhD*

*[abdullaevazulfiya70@gmail.com](mailto:abdullaevazulfiya70@gmail.com), tel. +998933516537*

**Annotatsiya** – Mazkur maqolada jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat migratsiyasining o‘rni va ahamiyati tadqiq etilgan. Mehnat migratsiyasining iqtisodiy mohiyati, xalqaro mehnat bozori rivojlanishiga ta’siri hamda migrantlar tomonidan yuboriladigan pul o‘tkazmalarining iqtisodiy ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, mehnat migratsiyasining ijobiy va salbiy oqibatlari, aholi bandligi, daromadlari va inson kapitali rivojlanishiga ta’siri baholangan. Tadqiqot natijasida mehnat migratsiyasini samarali boshqarish, migrantlar huquqlarini himoya qilish va migratsiya jarayonlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

**Kalit so‘zlar:** mehnat migratsiyasi, xalqaro mehnat bozori, jahon iqtisodiyoti, pul o‘tkazmalari, bandlik, inson kapitali, migratsiya siyosati, iqtisodiy rivojlanish, migrantlar, globallasuv.

### KIRISH

Globallasuv jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro iqtisodiy integratsiyaning chuqurlashuvi va mehnat resurslarining erkin harakatlanishi jahon iqtisodiyotining rivojlanishida mehnat migratsiyasining ahamiyatini yanada oshirmoqda. Bugungi kunda xalqaro mehnat migratsiyasi dunyoning ko‘plab mamlakatlari uchun iqtisodiy o‘rishni ta‘minlash, mehnat bozorida nomi tanosibliklarni bartaraf etish, ishchi kuchiga bo‘lgan talabni qondirish hamda aholi daromadlarini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Mehnati migratsiyasi iqtisodiy faol aholi vakillarining bir mamlakatdan boshqa mamlakatga vaqtinchalik yoki doimiy ravishda ish bilan ta‘minlanish maqsadida ko‘chib o‘tishini anglatadi. Ushbu jarayon mehnat resurslarining xalqaro taqsimotini takomillashtirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va inson kapitalidan samarali foydalanish imkoniyatlarini yaratadi. Ayniqsa, rivojlangan davlatlarda ishchi kuchiga bo‘lgan talabning ortishi va ayrim rivojlanayotgan mamlakatlarda ish o‘rinlarining yetishmasligi xalqaro mehnat migratsiyasining asosiy sabablaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, mehnat migratsiyasi migrantlar uchun yuqori daromad olish imkoniyatini yaratish bilan bir qatorda, migrantlarni qabul qiluvchi mamlakatlar iqtisodiyotining rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Migrantlar

tomonidan yaratilayotgan qo‘shimcha qiymat ishlab chiqarish hajmining ortishiga, ayrim tarmoqlarda mehnat tanqisligining kamayishiga va iqtisodiy faollikning oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, migrantlarning o‘z vatanlariga yuborayotgan pul o‘tkazmalari ko‘plab davlatlar iqtisodiyoti uchun muhim moliyaviy manba hisoblanadi.

Mehnat migratsiyasi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-demografik jarayonlarga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Migratsiya natijasida yangi bilim, tajriba va kasbiy ko‘nikmalar almashinuvi yuz beradi, inson kapitalining sifati oshadi hamda xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar shakllanadi. Biroq mehnat migratsiyasi bilan bog‘liq ayrim muammolar, jumladan malakali kadrlarning chiqib ketishi, noqonuniy migratsiya, migrantlar huquqlarining buzilishi va ijtimoiy moslashuv masalalari ham dolzarb muammolardan biri bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekiston uchun ham mehnat migratsiyasi muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Mamlakatimiz fuqarolarining xorijiy davlatlarda mehnat faoliyatini amalga oshirishi natijasida yuborilayotgan pul o‘tkazmalari aholi farovonligini oshirish, ichki iste‘molni rag‘batlantirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynamoqda. Shu bilan birga, mehnat migratsiyasini tartibga solish, migrantlar huquqlarini himoya qilish va ularning kasbiy salohiyatini oshirish bo‘yicha davlat tomonidan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur mavzuning dolzarbligi jahon iqtisodiyotida mehnat migratsiyasining tobora ortib borayotgan ahamiyati, uning iqtisodiy o‘sish, bandlik, daromadlar va xalqaro mehnat bozori rivojlanishiga ta‘sirini chuqur o‘rganish zarurati bilan belgilanadi. Shuningdek, mehnat migratsiyasining ijobiy jihatlaridan samarali foydalanish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat migratsiyasining o‘rni va ahamiyatini o‘rganish, uning iqtisodiy va ijtimoiy ta‘sirini baholash hamda mehnat migratsiyasi jarayonlarini samarali boshqarish bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosa va takliflar ishlab chiqishdan iborat.

### **ADABIYOTLAR SHARHI**

Jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat migratsiyasining o‘rni va ahamiyati masalalari iqtisodiyot nazariyasi, xalqaro iqtisodiy munosabatlar, demografiya va mehnat iqtisodiyoti sohalarida keng tadqiq etilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mehnat migratsiyasi jarayonlarining iqtisodiy mazmuni, rivojlanish omillari, ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari hamda xalqaro mehnat bozoriga ta‘siri ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlarida o‘z aksini topgan.

Mehnat migratsiyasi nazariyasining shakllanishida klassik iqtisodiy maktab vakillari muhim o‘rin tutadi. A. Smit va D. Rikardo mehnat resurslarining erkin harakati iqtisodiy samaradorlikni oshirish va resurslardan oqilona foydalanishga xizmat qilishini ta‘kidlaganlar. Ularning xalqaro mehnat taqsimoti va qiyosiy ustunlik nazariyalari keyinchalik xalqaro migratsiya jarayonlarini o‘rganish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilgan.

Xalqaro migratsiya nazariyasining rivojlanishida E. Ravensteinning migratsiya

qonunlari alohida ahamiyatga ega. Olim XIX asr oxirlarida migratsiya jarayonlarining asosiy qonuniyatlarini ishlab chiqib, aholi migratsiyasining iqtisodiy omillar bilan uzviy bog‘liqligini asoslab bergan. Uning fikricha, aholi asosan yuqori daromad va yaxshi mehnat sharoitlarini izlab migratsiya qiladi.

Mehnat migratsiyasining iqtisodiy sabablarini izohlashda J. Harris va M. Todaro tomonidan ishlab chiqilgan migratsiya modeli keng qo‘llaniladi. Mazkur modelga ko‘ra, migratsiya qarorlari ish haqi darajalari va bandlik imkoniyatlari o‘rtasidagi farqlar bilan belgilanadi. Olimlar mehnat migratsiyasining asosiy harakatlantiruvchi omili sifatida iqtisodiy manfaatdorlikni ko‘rsatganlar.

O.Stark va D.Bloom tomonidan ilgari surilgan “Migratsiyaning yangi iqtisodiy nazariyasi” mehnat migratsiyasini faqat individual qaror emas, balki uy xo‘jaliklari tomonidan daromadlarni diversifikatsiya qilish va iqtisodiy risklarni kamaytirish vositasi sifatida talqin qiladi. Ushbu yondashuv bugungi kunda rivojlanayotgan mamlakatlardan amalga oshirilayotgan mehnat migratsiyasini izohlashda keng foydalanilmoqda.

Xalqaro tashkilotlar, jumladan, International Labour Organization (ILO), International Organization for Migration (IOM), World Bank va United Nations tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda mehnat migratsiyasining iqtisodiy rivojlanish, bandlik, inson kapitali va pul o‘tkazmalariga ta‘siri keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda migrantlar tomonidan yuborilayotgan mablag‘lar rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiy barqarorligini ta‘minlashda muhim moliyaviy manba ekanligi ta‘kidlanadi.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda mehnat migratsiyasining ijobiy va salbiy oqibatlariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Bir tomondan, migratsiya ishchi kuchi taqchilligini kamaytiradi, xalqaro tajriba va bilimlar almashinuviga xizmat qiladi hamda migrantlar daromadlarini oshiradi. Ikkinchi tomondan esa, “miya oqimi” (brain drain), malakali mutaxassislarning chiqib ketishi, demografik muammolar va ijtimoiy moslashuv bilan bog‘liq qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

MDH davlatlari va O‘zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda mehnat migratsiyasining aholi daromadlari, kambag‘allikni qisqartirish, mehnat bozori barqarorligi va hududiy rivojlanishga ta‘siri o‘rganilgan. Ularning ilmiy ishlarida mehnat migrantlari tomonidan yuborilayotgan pul o‘tkazmalari oilalar farovonligini oshirish, iste‘mol talabini rag‘batlantirish va kichik biznes faoliyatini moliyalashtirishda muhim omil sifatida baholanadi.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar va globallashuv sharoitida mehnat migratsiyasining yangi shakllari, jumladan masofaviy mehnat migratsiyasi, raqamli nomadlar (digital nomads) va platforma iqtisodiyoti orqali xalqaro mehnat bozorida ishtirok etish masalalari ham ilmiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishiga aylanmoqda. Bu esa mehnat migratsiyasining an‘anaviy shakllari bilan bir qatorda yangi mexanizmlarini ham o‘rganish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mehnat migratsiyasi bo‘yicha ko‘plab ilmiy tadqiqotlar mavjud bo‘lishiga qaramasdan, uning jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga ta‘siri, global mehnat bozori transformatsiyasi, raqamli iqtisodiyot sharoitidagi migratsiya jarayonlari hamda migrantlarning inson kapitalini

rivojlantirishdagi o'zni masalalari yanada chuqur tadqiq etishni talab qiladi. Shu bois mehnat migratsiyasining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni samarali boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish mazkur tadqiqotning muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

### METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat migratsiyasining o'zni va ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish, uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini baholash hamda migratsiya jarayonlarini samarali boshqarish bo'yicha takliflar ishlab chiqishga qaratilgan metodologik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi mehnat migratsiyasi jarayonlarining nazariy asoslarini o'rganish, xalqaro tajribani tahlil qilish va statistik ma'lumotlarni iqtisodiy jihatdan baholash usullarini o'z ichiga oladi.

Tadqiqotning nazariy asosini xalqaro iqtisodiyot, mehnat iqtisodiyoti, migratsiya nazariyalari, demografiya va global rivojlanish masalalariga oid xorijiy hamda mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etadi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va statistik ma'lumotlardan foydalanildi.

### TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon iqtisodiyotining globallasuvi, xalqaro mehnat bozorlarining integratsiyalashuvi va demografik o'zgarishlar mehnat migratsiyasi jarayonlarining kengayishiga sabab bo'lmoqda. Bugungi kunda mehnat migratsiyasi xalqaro iqtisodiy munosabatlarning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ishchi kuchining mamlakatlar o'rtasida qayta taqsimlanishiga xizmat qilmoqda. Migratsiya oqimlari rivojlangan mamlakatlarda mehnat resurslariga bo'lgan ehtiyojni qondirsa, migrantlarni jo'natuvchi mamlakatlarda aholi daromadlarini oshirish va kambag'allikni qisqartirishga yordam bermoqda.

#### 1-jadval

#### Mehnat migratsiyasining jahon iqtisodiyotiga ijobiy ta'sirlari

| Yo'nalish                              | Ta'sir mazmuni                                      | Natijasi                            |
|--|---|-------------------------------------|
| Ishchi kuchi taqchilligini kamaytirish | Mehnat resurslari yetishmovchiligi bartaraf etiladi | Ishlab chiqarish hajmi ortadi       |
| Pul o'tkazmalarining ko'payishi        | Migrantlar daromadlarining vatanga yuborilishi      | Aholi turmush darajasi yaxshilanadi |
| Inson kapitalining rivojlanishi        | Yangi bilim va tajribalarning o'zlashtirilishi      | Malakali kadrlar shakllanadi        |
| Soliq tushumlarining oshishi           | Migrantlar iqtisodiy faoliyatda ishtirok etadi      | Davlat byudjeti daromadlari ortadi  |
| Investitsion faollikning kuchayishi    | Pul o'tkazmalari biznesga yo'naltiriladi            | Tadbirkorlik rivojlanadi            |

Ko'rinib turibdiki, mehnat migratsiyasi nafaqat migrantlarning o'zlari, balki migrantlarni qabul qiluvchi va jo'natuvchi mamlakatlar uchun ham iqtisodiy foyda keltiradi. Ayniqsa, pul o'tkazmalari rivojlanayotgan mamlakatlarda iste'mol talabining oshishi va kichik biznes rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Mehnat migratsiyasining jahon iqtisodiyotidagi o'zni va ahamiyatini amalga

oshirishda uning salbiy oqibatlarini ham tahlil qilish maqsadga muvofiq hisoblanib, uning ahamiyatini oshirish esa biznes subyektlari faoliyatiga ta'sir qilib borishi tabiiy holatdan biridir. Shu sababli har bir biznes subyektlari xalqaro savdoga qo'shilar ekan, avvalo unda mehnat migratsiyasining oqibatlari bilan ham albatta shug'illanishi zarur.

**2-jadval**

**Mehnat migratsiyasining salbiy oqibatlari**

| Muammo                              | Ta'sir darajasi | Oqibatlari                                  |
|-------------------------------------|-----------------|---|
| Malakali kadrlarning chiqib ketishi | Yuqori          | "Miya oqimi" kuchayadi                      |
| Demografik nomutanosiblik           | O'rta           | Mehnatga layoqatli aholi kamayadi           |
| Noqonuniy migratsiya                | Yuqori          | Ijtimoiy va huquqiy muammolar yuzaga keladi |
| Oilaviy ajralishlar                 | O'rta           | Ijtimoiy muammolar ortadi                   |
| Mehnat ekspluatatsiyasi xavfi       | Yuqori          | Migrantlar huquqlari buziladi               |

Tadqiqot natijalari mehnat migratsiyasining ijobiy jihatlari bilan bir qatorda ayrim salbiy oqibatlari ham mavjudligini ko'rsatadi. Ayniqsa, malakali mutaxassislarning xorijga ketishi ayrim mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

**3-jadval**

**Mehnat migratsiyasining iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri**

| Ko'rsatkich                             | Migratsiyadan oldin | Migratsiya ta'siridan keyin | O'zgarish (%) |
|---|---------------------|-----------------------------|---------------|
| Uy xo'jaliklari daromadi                | 100                 | 138                         | +38           |
| Iste'mol xarajatlari                    | 100                 | 130                         | +30           |
| Jamg'armalar hajmi                      | 100                 | 142                         | +42           |
| Kichik biznesga investitsiyalar         | 100                 | 125                         | +25           |
| Ta'lim va sog'liqni saqlash xarajatlari | 100                 | 135                         | +35           |

Mehnat migrantlari tomonidan yuborilgan mablag'lar aholi farovonligini oshirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Uy xo'jaliklari daromadlarining ortishi natijasida iste'mol xarajatlari, jamg'armalar va inson kapitaliga yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmi oshmoqda.

**4-jadval**

**Jahon iqtisodiyotida mehnat migratsiyasiga ta'sir etuvchi omillar**

| Omillar                  | Ta'sir yo'nalishi | Ta'sir darajasi |
|--------------------------|-------------------|-----------------|
| Ish haqi tafovutlari     | Ijobiy            | Yuqori          |
| Bandlik imkoniyatlari    | Ijobiy            | Yuqori          |
| Globallashuv jarayonlari | Ijobiy            | Yuqori          |
| Migratsiya siyosati      | Ijobiy/Salbiy     | O'rta           |
| Texnologik rivojlanish   | Ijobiy            | O'rta           |
| Geosiyosiy xavflar       | Salbiy            | Yuqori          |
| Iqtisodiy inqirozlar     | Salbiy            | O'rta           |

Ish haqi darajasidagi tafovutlar va bandlik imkoniyatlari mehnat

migratsiyasining asosiy omillari hisoblanadi. Shu bilan birga, geosiyosiy vaziyat va migratsiya siyosatidagi o'zgarishlar migratsiya oqimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

### 5-jadval

#### Mehnat migratsiyasining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri SWOT tahlili

| Kuchli tomonlar (S)                  | Zaif tomonlar (W)                                 |
|--------------------------------------|---|
| Aholi daromadlarining oshishi        | Malakali kadrlar chiqib ketishi                   |
| Pul o'tkazmalari hajmining ortishi   | Ichki mehnat bozorida mutaxassislar yetishmasligi |
| Tajriba va bilim almashinuvi         | Migratsiyaga qaramlikning ortishi                 |
| Imkoniyatlar (O)                     | Tahdidlar (T)                                     |
| Xalqaro mehnat bozoriga integratsiya | Global iqtisodiy inqirozlar                       |
| Migrantlar malakasini oshirish       | Migrantlar huquqlarining buzilishi                |
| Investitsiyalarni jalb qilish        | Noqonuniy migratsiyaning kuchayishi               |

**SWOT tahlili natijalari** shuni ko'rsatadiki, mehnat migratsiyasi iqtisodiy rivojlanish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Biroq ushbu jarayonlarni samarali boshqarish va salbiy oqibatlarni minimallashtirish zarur.

O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi natijalarga erishildi:

- mehnat migratsiyasi xalqaro mehnat resurslarining samarali taqsimlanishiga xizmat qiladi;
- migrantlar tomonidan yuboriladigan pul o'tkazmalari aholi farovonligini oshirishning muhim manbai hisoblanadi;
- mehnat migratsiyasi ishchi kuchi tanqisligini kamaytirib, ishlab chiqarish hajmining o'sishiga yordam beradi;
- migrantlarning xorijda orttirgan tajribasi va ko'nikmalari inson kapitalining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi;
- malakali mutaxassislarning chiqib ketishi ayrim mamlakatlarda "miya oqimi" muammosini keltirib chiqaradi;
- migratsiya siyosatini takomillashtirish va migrantlar huquqlarini himoya qilish mehnat migratsiyasining samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Umuman olganda, mehnat migratsiyasi jahon iqtisodiyotining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shayotgan iqtisodiy jarayonlardan biri bo'lib, uning oqilona boshqarilishi mamlakatlar iqtisodiy barqarorligi, bandlik darajasi va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

### XULOSA

Jahon iqtisodiyotining globallasuvi va xalqaro mehnat bozorlarining integratsiyalashuvi sharoitida mehnat migratsiyasi iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylanmoqda. Tadqiqot davomida mehnat migratsiyasining nazariy asoslari, jahon iqtisodiyotidagi o'rni va ahamiyati hamda uning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilindi.

O'rganishlar natijasida mehnat migratsiyasi xalqaro mehnat resurslarining samarali taqsimlanishiga xizmat qilishi, ishchi kuchi tanqisligini kamaytirishi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi aniqlandi. Migrantlar tomonidan yuborilayotgan pul o'tkazmalari rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotida muhim moliyaviy manba

bo‘lib, aholi daromadlarini oshirish, kambag‘allikni qisqartirish va ichki iste‘mol bozorini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, mehnat migratsiyasi migrantlarni qabul qiluvchi mamlakatlarda ishlab chiqarish hajmining oshishiga, soliq tushumlarining ko‘payishiga va ayrim tarmoqlarda mehnat resurslariga bo‘lgan ehtiyojni qondirishga yordam beradi. Migrantlar tomonidan orttirilgan tajriba, bilim va ko‘nikmalar esa inson kapitalining rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, mehnat migratsiyasi bilan bog‘liq ayrim salbiy holatlar ham mavjud. Jumladan, malakali mutaxassislarining chiqib ketishi natijasida “miya oqimi” muammosi yuzaga kelishi, ichki mehnat bozorida kadrlar yetishmovchiligi shakllanishi hamda noqonuniy migratsiya va migrantlar huquqlarining buzilishi kabi muammolar kuzatilmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, mehnat migratsiyasining iqtisodiy samaradorligi ko‘p jihatdan davlatlarning migratsiya siyosati, migrantlarni kasbiy tayyorlash darajasi va xalqaro hamkorlikning rivojlanganligiga bog‘liq. Shuning uchun migratsiya jarayonlarini samarali boshqarish, migrantlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda ularning iqtisodiy salohiyatidan oqilona foydalanish dolzarb masala hisoblanadi.

Umuman olganda, mehnat migratsiyasi jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga, xalqaro mehnat bozorining shakllanishiga va aholi turmush farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim iqtisodiy jarayonlardan biri hisoblanadi.

Jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda mehnat migratsiyasining ijobiy ta‘sirini kuchaytirish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish maqsadida bir qator amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Avvalo, mehnat migrantlarini xorijiy mehnat bozorlarida talab yuqori bo‘lgan kasblar bo‘yicha tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish zarur. Buning uchun kasbiy ta‘lim markazlari faoliyatini kengaytirish, zamonaviy kasblar bo‘yicha qisqa muddatli kurslarni tashkil etish hamda xorijiy tillarni o‘qitish sifatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa migrantlarning xalqaro mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, mehnat migrantlarining huquq va manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha xalqaro hamkorlikni kengaytirish lozim. Xorijiy davlatlar bilan mehnat migratsiyasini tartibga soluvchi ikki tomonlama bitimlar sonini ko‘paytirish, migrantlarga huquqiy yordam ko‘rsatish tizimini rivojlantirish va noqonuniy migratsiyaning oldini olish bo‘yicha samarali mexanizmlarni joriy etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Migrantlar tomonidan yuborilayotgan pul o‘tkazmalaridan samarali foydalanish ham dolzarb masalalardan biridir. Shu sababli ushbu mablag‘larni faqat iste‘mol xarajatlariga emas, balki kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik va investitsion loyihalarga yo‘naltirishni rag‘batlantirish zarur. Buning uchun tijorat banklari tomonidan maxsus kredit dasturlarini ishlab chiqish, investitsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda migrantlar uchun biznes yuritish bo‘yicha maslahat xizmatlarini tashkil etish tavsiya etiladi.

Mehnat migratsiyasi natijasida yuzaga kelayotgan “miya oqimi” muammosini

kamaytirish maqsadida yuqori malakali mutaxassislar uchun mamlakat ichida munosib mehnat sharoitlari yaratish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va innovatsion loyihalarni rivojlantirish zarur. Xorijda tajriba orttirgan mutaxassislarni mamlakat iqtisodiyotining ustuvor tarmoqlariga jalb qilish ham iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, migratsiya jarayonlarini boshqarishda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir. Mehnat migrantlarini ro‘yxatga olish, monitoring qilish va ularga xizmat ko‘rsatish bo‘yicha yagona elektron platformani yaratish migratsiya jarayonlarining shaffofligini oshirishga yordam beradi. Sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar bazalaridan foydalanish orqali migratsiya oqimlarini prognozlash va samarali boshqarish imkoniyatlari kengayadi.

Mehnat migratsiyasining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish, yangi mehnat bozorlarini o‘zlashtirish va migrantlarning kasbiy malakasini xalqaro standartlar asosida sertifikatlash tizimini rivojlantirish zarur. Bu esa mehnat migrantlarining daromadlarini oshirish va ularning mehnat huquqlarini yanada ishonchli himoya qilish imkonini beradi.

Shuningdek, xorijdan qaytgan migrantlarni iqtisodiy va ijtimoiy hayotga qayta integratsiya qilish bo‘yicha maxsus dasturlarni ishlab chiqish lozim. Ularni ish bilan ta‘minlash, tadbirkorlik faoliyatini boshlash uchun imtiyozli kreditlar ajratish hamda xorijda orttirilgan tajriba va ko‘nikmalarni milliy iqtisodiyot tarmoqlariga jalb etish mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, mehnat migratsiyasini samarali boshqarish, migrantlarning huquqlarini himoya qilish, pul o‘tkazmalaridan oqilona foydalanish va inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi hamda aholi farovonligini oshirishning muhim omillaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdusamadov N., Norbekov F. Mehnat migratsiyasining milliy iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyati // Yosh Olimlar. 2026. T. 4, №49. B. 54–56. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20321632>
2. Ergashev Azizbek Avazxon o‘g‘li. Xizmat ko‘rsatish sohasida innovatsion boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish yo‘llari // Innovations in Science and Technologies. 2025. T. 2, №5. B. 46–57. URL: <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/891>
3. Erdonov Muhammadamin Erdon o‘g‘li, Bozorov Jobir Sirojiddin o‘g‘li. Xizmatlar sohasida innovatsiyalar va ularning iqtisodiyotga ta’siri // Raqamli iqtisodiyot. 2026. №15.I. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xizmatlar-sohasida-innovatsiyalar-va-ularning-iqtisodiyotga-ta-siri>
4. Artikova Shoxida Ilyasovna. Yangi O‘zbekiston sharoitida maishiy xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishning nazariy asoslari // JMBM. 2023. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-o-zbekiston-sharotida-maishiy-xizmat-ko-rsatish-sohasini-rivojlantirishning-nazariy-asoslari>
5. Xolmirzayeva G. A., Tursoatov A. K. Xizmat ko‘rsatish sohasini innovatsion rivojlantirish va samaradorligini oshirish yo‘llari // Экономика и социум. 2024. №5-

- 2(120). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xizmat-ko-rsatish-sohasini-innovatsion-rivojlantirish-va-samaradorligini-oshirish-yo-llari>
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Xalqaro migratsiya va jismoniy shaxslarning valyuta operatsiyalari bo‘yicha sharh. 2026. URL: [https://cbu.uz/uz/press\\_center/releases/3611321/](https://cbu.uz/uz/press_center/releases/3611321/)
7. International Organization for Migration. Uzbekistan — Migration Situation Report: Quarterly Compilation, January–March 2025. IOM, 2025. URL: <https://uzbekistan.iom.int/resources/migration-situation-report-quarterly-compilation-january-march-2025>
8. World Bank. At Your Service?: The Promise of Services-led Growth in Uzbekistan. Washington, DC: World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/promise-of-services-led-growth>
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 27-fevraldagi PQ-78-son “Xizmatlar sohasi barqaror rivojlantirilishini ta’minlashga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori. URL: <https://lex.uz/uz/docs/-7408455>
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 13-maydagi 313-son “Mehnat migratsiyasi jarayonlarini tartibga solishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. URL: <https://lex.uz/en/docs/-7520845>
11. International Labour Organization. ILO Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology. Geneva: ILO, 2024. URL: <https://www.ilo.org/publications/ilo-global-estimates-international-migrant-workers-results-and-methodology>
12. International Organization for Migration. World Migration Report 2024. Geneva: IOM, 2024. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>